

THUIS

IN HET LANDSCHAP

Landschapsbeheer
Groningen

Participatiesamenleving:
Samenwerken aan het
landschap verbindt

Groen erfgoed
Groningen

Inhoud

COLOFON
 Jaargang 1 | november 2020
 Thuis in het landschap verschijnt
 twee keer per jaar.

Uitgave
 Landschapsbeheer Groningen
 Roderwolderdijk 60
 9744 TH Groningen
 T (050) 534 51 99
 info@landschapsbeheergroningen.nl

Redactie
 Landschapsbeheer Groningen

Vormgeving
 Create ID - Sandra Jonge Poerink

Fotografie
 Landschapsbeheer Groningen

Ontvangt u het magazine voortaan liever
 digitaal? Mail dan uw gegevens naar
 info@landschapsbeheergroningen.nl.

- 03. Aangehaakt
- 04. Samen werken aan het landschap verbindt
- 07. Pingoruïnes in het Gorecht
- 08. Manifest ‘Naar een rijk platteland’
- 09. Vrijwilligerswerk in coronatijd
- 10. Samen aan de slag
- 12. Groen erfgoed Groningen
- 14. Biodiversiteit in een boomgaard
- 15. Botanische tekening: de appel
- 16. Schenken en nalaten
- 17. Een nest voor de ransuil
- 18. Spinnen, een langdradig verhaal
- 19. Maak een egelhuis
- 20. Beleef het landschap

Aangehaakt

We hebben ons voorgenomen om in elke uitgave van THUIS in te zoomen op één van onze thema’s. In dit nummer is dat de participatiesamenleving. In ons opiniestuk agenderen we de toch wel merkwaardige opvatting van het rijk over participatie en het landschap, en breken we een lans voor een stevige inzet van de gemeentes aan wie deze zorgtaak toch primair is toegedicht. De prachtigste ideeën en plannen zijn in ontwikkeling. Wel even opletten dat iedereen aangehaakt blijft.

Samen werken aan het landschap verbindt. “Vroeger”, zei mijn vader, “was het hard werken, maar het was ook vaak gezellig. Als er gemaaid of ge-oogst moest worden kwam er een hele ploeg arbeiders, die trok van boer naar boer”. Samen aan de slag en zorgen dat het werk afgerond wordt.

Landschapsbeheer Groningen heeft verschillende vrijwilligersbrigades. Begin van de zomer was ik te gast op een veld naast het dorp Zuidwolde. In voorgaande jaren was door vrijwilligers van het dorp een prachtig wandelgebied ingericht met mooie wandelpaden, natuur, kunstwerken, een pontje, et cetera. Onze zeisbrigade, die door de hele provincie trekt, kwam het hoge gras in de boomgaard maaien. Het tafereel wat zich daar afspeelde deed me denken aan de uitspraak van mijn vader. Samenwerken in het landschap is echt leuk!

Ook in dit nummer weer prachtige en inspirerende voorbeelden hoe we samen met velen in het landschap aan het werk zijn. Wie niet aangehaakt is, wordt nu hoop ik op z’n minst verleid.

Peter Hellinga

’ VROEGER WAS HET
HARD WERKEN,
MAAR HET WAS OOK
ALTIJD GEZELLIG

PARTICIPATIESAMENLEVING

Samen werken aan het landschap verbindt

Koning Willem Alexander kondigde in 2013 in zijn troonrede de participatiesamenleving af. “Het is onmiskenbaar dat mensen in onze huidige netwerk- en informatiesamenleving mondiger en zelfstandiger zijn dan vroeger. Gecombineerd met de noodzaak om het tekort van de overheid terug te dringen, leidt dit ertoe dat de klassieke verzorgingsstaat langzaam maar zeker verandert in een participatiesamenleving. Van iedereen die dat kan, wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving”.

In feite is de participatiesamenleving iets van alle tijden, een logisch gegeven in een democratisch land als Nederland. Participatie wordt door onderzoekers vaak geduid als ‘meedoen aan het maatschappelijk leven’. Niets nieuws dus. In hetzelfde jaar (2013) lanceerde het rijk de nota ‘De Doe-Democratie’. Ook hier werd ingezet op de inzet en betrokkenheid van burgers bij de maatschappelijke opgaven. Niets mis mee. Sterker nog vooral doen, of eigenlijk mee doorgaan. Maar waarom zijn dergelijke nota’s en uitspraken van de koning dan nodig? Het lijkt in eerste instantie een moreel appèl aan de inwoners van Nederland. Maar ook de overheid wordt aangesproken. Haar rol en inzet veranderen, of beter gezegd, zouden moeten veranderen. Het vraagt in plaats van een terugtrekkende, een proactieve overheid die in staat is deze participatiesamenleving te begeleiden en te faciliteren. Dat is een vak apart. Vaak lijkt het erop dat participatie vooral de oplossing moet leveren voor de overheidstekorten. Als dat het dragende ar-

gument is dan gaat er iets mis. Overheden zullen moeten investeren in deze participatiesamenleving en haar systeemwereld aanpassen bij de behoefte van de mondige en initiatiefrijke samenleving.

Het Rijk en het Groningse landschap

Groningen heeft een paar slechte ervaringen met het doorstaan van vermeende participatieve processen in het landschap waar het Rijk aan zet is. Rijksbelang wordt politiek of juridisch ingezet om voorgenomen of al gaande ontwikkelingen te beschermen. De behandeling van het aardbevingsdossier zou de bewoner zelfs centraal stellen, stelde het Rijk in 2012. Omdat dit het Rijk niet lukte is ter compensatie ijlings een fonds ingesteld waar we nu mooie plannen mee mogen maken. Ook het draagvlak voor de onnodige bovengrondse aanleg van de hoogspanningskabels en de aanleg van een windmolenpark is afgekocht of afgedwongen met machtsmiddelen van het Rijk. Recentelijk kan daar de door

Groningen ongewenste tracékeuze voor de aanleg van een stroomkabel in de Wadden weer aan toegevoegd worden. En opnieuw moet er dan maar gecompenseerd worden.

Het landschap van Groningen, de kennis en kunde en het belang van inwoners, gemeentes en provincie zijn bij deze opgaves van het Rijk nagenoeg volledig buiten spel gezet. Immers, het gaat om het landsbelang. Het landschap, waarvan de zorg toch primair bij gemeentes en provincie is belegd, wordt ondertussen geweld aangedaan. De verantwoordelijkheden van de lokale overheid, zoals Thorbecke die ooit had bedacht, staan in de mist. Draagvlak, draagvermogen en daarmee de participatieve samenleving tartend. En ook de ‘mondige en zelfstandige’ inwoner komt nu even niet van pas en moet wachten tot het Rijk, na verwonding van het Groningse landschap, haar spelregels over de participatie via de compensatiefondsen alsnog van toepassing verklaart.

Plannen genoeg

Daar waar het Rijk (en met name het ministerie van Economische Zaken) wat minder bepaalt, lijken participatieve processen in Groningen succesvoller. Er zijn legio voorbeelden van succesvolle dorpsinitiatieven in Groningen, en mooie plannen zijn er genoeg. Het traject Toukomst, waarin Groningen 100 miljoen mag inzetten als één van de compensaties van de aardbevingen, riep inwoners enthousiast op met mooie plannen te komen. Maar liefst 900 ideeën en plannen landden in de bus van het Nationaal Programma Groningen (NPG). Het NPG experimenteert met het vervolg om er uiteindelijk mooie samenhangende plannen van te maken. Die mooie plannen zullen er vast wel komen. Maar hoe zit het straks met het draagvlak, met participatie, met ‘inclusief’. En hoe zwaar weegt dat draagvlak, hoe bepaal je dat en wie gaat daar eigenlijk over. En hoe zit het met het draagvermogen van de inwoners om deze plannen structureel verder te brengen. Wie gaat dat doen?

Spannend. Ook hoe de besluitvorming wordt ingericht. De dappere oproep - van wie eigenlijk - waaraan ruimschoots gehoor is gegeven, geeft immers verplichtingen. En niet alleen naar de indieners. Ook degenen die dat niet hebben gedaan, rekenen ergens op. Namelijk op hun eigen lokale bestuur. Daarvoor gingen ze toch naar de stembus.

Volop kansen

Terug naar de basis. Gemeentebesturen vertegenwoordigen én behartigen de lokale belangen van hun inwoners. Daar liggen dan ook de verantwoordelijkheid en de sleutel. Ook de belangen uit dorpen met

’ **MET EEN STERK LEIDENDE ROL VAN GEMEENTELIJKE BESTUURDERS KUNNEN ER MOOIE DINGEN GEBEUREN**

minder actieve dorpelingen moeten worden ingebracht en bewaakt. Daar is de democratie toch voor ingericht. De vrijwillige inzet voor een prachtig plan moet nog altijd kunnen rekenen op professionele begeleiding. De voortgang kan niet alleen afhankelijk zijn van vrijwillige inzet. Dat zou misplaatste doorgeschoten participatie zijn en zal bovendien leiden tot onvoorspelbare afloop van de uitvoering van de mooie plannen. Bovendien is het op z’n minst merkwaardig dat rijksmiddelen die bedoeld zijn ter compensatie, leunen op vrijwillige inzet, participatie en lokaal bestuur die hiervoor onvoldoende in staat worden gesteld.

Juist met een sterke leidende rol van gemeentelijke bestuurders kunnen er mooie dingen gebeuren. Met de provincie op de achtergrond om de provinciale regie te houden en ontwikkelingen te stimuleren, liggen er volop kansen om ‘inclusieve’ plannen uit te voeren. Met een mooi en professioneel samenspel tussen inwoners en krachtige bestuurders is dit een gouden kans voor Groningen. Ideeën genoeg. Plannen genoeg.

9

SAMEN AAN DE SLAG KAN HET ECHT LEUK WORDEN IN GRONINGEN

Bewonersperspectief

Het zijn niet alleen de vernieuwende, grote, of zelfs iconische projecten waar het om gaat. Als we de samenleving nu eens werkelijk bezien vanuit het perspectief van de inwoner.

In het project Dorpsvisies en Landschappen heeft Landschapsbeheer Groningen met veel inwoners en vrijwilligers leuke zinvolle projecten ontwikkeld en uitgevoerd. Weliswaar met 'compensatiegeld', maar daarom niet minder mooi. Leuke resultaten, leuke ontmoetingen, laagdrempelig, 'om de hoek' en voor herhaling vatbaar. Het blijkt altijd leuk om samen aan de slag te gaan in de eigen omgeving of in een andere aantrekkelijke omgeving. Vooral dóen.

Niet iedereen doet mee. Maar dat is ook niet nodig. Wie zin heeft doet mee. Het moraal aanspreken bij burgerparticipatie is niet de manier en ook niet verdedigbaar. Verleiding. En anders maar niet. Ook goed. Niet iedereen hoeft overal aan mee te doen. De vaak gebruikte redenering dat burgerinitiatieven leiden tot betere sociale cohesie gaat lang niet altijd op. Omgekeerd klopt het wel. Uit dorpen met een sterke sociale cohesie komen doorgaans meer burgerinitiatieven. Iets waar gemeentes alert op moeten zijn.

De jeugd heeft de toekomst

En dan de jongeren. De plannenstromen voor het NPG worden overwegend door ouderen gedomineerd. Waar zijn de jongeren. Gelukkig zijn er initiatieven die de jongeren uitdagen om mee te doen, zoals de Jongeren Top. Voor een participatiesamenleving ligt hier nog een opgave. Wat dat betreft is het mooi om te zien dat de Duurzame 100 van *Trouw* in de top 5 veel jongerenorganisaties heeft. Een van hun succesfactoren is dat zij duidelijke taal spreken en helder zijn in hun visie. Dat geeft te denken.

Balans

Het is ingewikkeld om de balans te vinden in de samenwerking met de overheden. Het ene moment word je tekortgedaan, en even later mag je meedenken over mooie plannen als schadevergoeding. Het Rijk mag zich hierop wel eens bezinnen. Je kunt niet zomaar de koning vrijblijvend laten oproepen tot participatie.

Ondertussen kan het samenspel tussen met name gemeentes en haar inwoners worden uitgebouwd en versterkt. Legio kansen en ideeën. Gemeentes willen wel, maar hebben het financieel zwaar. Er blijft daarom veel hangen tussen beleid en uitvoering. Zonde. Het Rijk zou daar wel iets (extra's) voor over mogen hebben in Groningen. Een éxtra duit in het gemeentefonds zou helpen. En dan niet die institutionele benadering. Gewoon vanuit het perspectief van de participerende burger die door de lokaal gekozen overheid hierin professioneel wordt begeleid.

Temeer omdat samenwerken in en aan het landschap zoveel meer kan brengen. Gezondheid, ontspanning, biodiversiteit, klimaatadaptatie, plezier, energie en verwondering. Er is een wereld te winnen. Iedereen die wil aan boord. En vooral genieten van de samenwerking. Met oog voor de kleine geneugten en de grote iconische stippen, samen aan de slag kan het écht leuk worden in Groningen!

Pingoruïnes in het Gorecht

Met het project Pingoruïnes in het Gorecht onderzoekt Landschapsbeheer Groningen welke natte landschapselementen tussen Haren en Noordlaren daadwerkelijk pingoruïnes zijn. Daarnaast herstellen we 15 pingoruïnes in het gebied. Hiermee dragen we bij aan het behoud van deze bijzondere plekken in het landschap.

Ontstaansgeschiedenis

Een pingo is een heuvel in het landschap waaronder zich een ijslens bevindt. Pingo's bestaan daarom alleen in gebieden met een heel koud klimaat. Gedurende de laatste ijstijd heerste er in Nederland een toendraklimaat en kwamen er pingo's voor. De restanten van deze pingo's vinden we nu terug in het landschap en noemen we pingoruïnes. Ze zijn ca. 10.000 jaar geleden ontstaan nadat het klimaat warmer werd en de ijslenzen smolten. Er ontstonden ringvormige kraters die werden opgevuld met smeltwater. In de depressies ontstond plantengroei en uiteindelijk veen. Dat veen is later vaak door de mens afgegraven om te gebruiken als brandstof. Hierdoor werden de pingoruïnes in het landschap zichtbaar als ronde meentjes. In Nederland vinden we pingoruïnes voornamelijk in het noorden en het oosten van het land.

Een rijk bodemarchief

Pingoruïnes zijn waardevolle locaties voor de natuur. Typische soorten die er voorkomen zijn de kamsalamander en veenpluis. Maar wat pingoruïnes vooral

bijzonder maakt, is dat ze soms nog een gave veenvulling hebben. Hierin is een schat aan informatie opgeslagen over de geschiedenis van het landschap en de mens, vanaf circa 15.000 jaar geleden tot heden. Het is daarom van belang om pingoruïnes goed in kaart te brengen en het bodemarchief te beschermen.

Werkzaamheden

Samen met vrijwilligers voeren we op 28 locaties grondboringen uit om vast te stellen of we te maken hebben met een pingoruïne. Verder gaan we bij 15 pingoruïnes herstelwerkzaamheden uitvoeren, zoals het plaatsen van rasters, verwijderen van opschot en het verhogen van het waterpeil.

Doe mee!

We zijn op zoek naar vrijwilligers die willen helpen met het uitvoeren van grondboringen onder begeleiding van een deskundige. Ter voorbereiding op de werkdagen organiseren we een workshop van twee dagdelen waarin je alles leert over pingoruïnes en hoe je boringen uitvoert en kunt interpreteren. Interesse? Meld u dan aan bij Lisette Bus, projectleider bij Landschapsbeheer Groningen, via 050-534 5199 of l.bus@landschapsbeheergroningen.nl.

Het project Pingoruïnes in het Gorecht wordt gefinancierd door de gemeente Groningen, provincie Groningen, Prins Bernard Cultuurfonds, Gebiedsfonds Drentsche Aa en J.B. Scholtenfonds.

Manifest 'Naar een rijk platteland'

Eind mei overhandigden 14 natuur- en landbouworganisaties het manifest 'Naar een rijk platteland' aan gedeputeerde Henk Staghouwer. Het manifest is de Groningse uitwerking van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel: het plan van een brede landelijke coalitie om natuurverlies om te buigen naar herstel van biodiversiteit.

Ook in Groningen is de biodiversiteit de afgelopen decennia sterk gedaald: de aantallen vlinders, insecten, weidevogels en akkervogels namen af. Zonder biodiversiteit geen goed voedsel, geen rijke natuur en geen landschap om van te genieten. Daarom slaan de landbouw-, natuurorganisaties en kennisinstellingen de handen ineen om de natuur in de provincie Groningen te verbeteren.

In het manifest 'Naar een rijk platteland' schetsen zij hun gezamenlijk streefbeeld: een landelijk gebied met een fraai cultuurlandschap en een rijke biodiversiteit, versterking van het toekomstperspectief voor boerenbedrijven en een actieve betrokkenheid van de Groningers hierbij.

Het manifest benoemt 11 actiepunten om dit te realiseren. Dat kan niet zonder provinciale regie en coördinatie. Daarom doen de 14 organisaties een oproep aan de provincie Groningen deze rol op te pakken en te komen tot een provinciedekkende strategie voor biodiversiteitsherstel.

Samenwerken is hierbij van cruciaal belang. Alle betrokken organisaties willen bijdragen aan het herstel van de biodiversiteit in de provincie en hebben hiervoor een onderlinge taakverdeling voor ogen. Landschapsbeheer Groningen zal zich met name richten op de thema's 'Landschappelijke dooradering' en 'Burgerparticipatie en educatie'.

Landschappelijke dooradering

Landschappelijke lijnen en elementen als wegbeplantingen, houtsingels, boerenerven, meidoornhagen, dijken, maren, akkerranden, berm en oevers zijn belangrijk voor het karakter van ons landschap

en de planten en dieren die er voorkomen. Zij vormen samen een netwerk, een dooradering van het landschap die voor de biodiversiteit essentieel is.

Deze landschappelijke lijnen en elementen gaan wij versterken en uitbreiden samen met overheden, agrariërs, natuurbeheerders en bewoners. Met onze projecten werken we hier al aan, maar we willen dit aanzienlijk uitbreiden door een programmatische aanpak per gebied. Door goed beheer, versterking en aanleg van nieuwe landschapselementen dragen we bij aan een stevig landschappelijk raamwerk en een goed netwerk voor planten en dieren.

Betrokkenheid inwoners

Om de biodiversiteit te versterken kunnen we niet zonder actieve betrokkenheid van de inwoners van provincie Groningen. Zij kunnen hieraan bijdragen als vrijwilliger of door inrichting en beheer van eigen tuin en woonomgeving. Ook als consument spelen zij een belangrijke rol. Gelukkig zijn er al veel dorps- en wijkinitiatieven die bijdragen aan het versterken van de biodiversiteit in de eigen leefomgeving. Op pagina 10/11 een aantal mooie voorbeelden van initiatieven van bewoners en de rol die Landschapsbeheer Groningen hierin kan en wil spelen. Samen kunnen we veel bereiken!

Het manifest 'Naar een rijk platteland' is ondertekend door Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen, Collectief Groningen West, Collectief Midden Groningen, Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels, Gronings Agrarisch Jongeren Kontakt (GrAJK) Gronings Particulier Grondbezit, Het Groninger Landschap, IVN Noord-Nederland, Landschapsbeheer Groningen, LTO Noord, Natuur en Milieufederatie Groningen, Natuurmonumenten, Rijksuniversiteit Groningen en Staatsbosbeheer.

Vrijwilligerswerk in coronatijd

In tijden van corona zijn we gebonden aan huis. Thuiswerken, vakantie in eigen land en voorzieningen die beperkt open zijn, laten ons zoeken naar een andere invulling van tijd. Niet eerder is er zoveel gerecreëerd in de natuur. Wandelen, fietsen en andere vormen van buiten(be)-leven worden gewaardeerd als een vrijheid die we met zijn allen hebben in tijden dat het samenzijn onder druk staat.

In Groningen zien we al langere tijd de interesse en betrokkenheid voor de eigen leefomgeving. Afgelopen jaren heeft het groene vrijwilligerswerk en bewonersparticipatie in Groningen een behoorlijke vlucht genomen. En laat dit nu net één van de kernwaarden van onze organisatie raken: Landschapsbeheer Groningen verbindt mens aan het landschap. Hierbij speelt de kracht van participatie een grote rol.

Tijd voor reflectie

Hoe kunnen wij het groene vrijwilligerswerk nog beter ondersteunen en de groene bewonersinitiatieven nog beter faciliteren? Van bewonersparticipatie hebben we één van onze vier programma's gemaakt. Immers, het landschap beheren we samen!

Met de inwoners, jong en oud, maken we het landschap mooier en vertellen we het verhaal van het landschap. Samen werken aan het landschap zorgt voor draagvlak, voor saamhorigheid en sociale binding.

We werken aan dorps tuinen, schooltuinen, dorpsbosjes, kerkterreinen, natuurspeelplaatsen. We leggen ommetjes aan, poten bloembollen, knotten bomen, maaien met de zeis, snoeien vruchtbomen, et cetera. Zo raken we THUIS in het landschap en bereiken we veel.

In 2019 hebben er ruim 3.600 vrijwilligers samen met ons de handen uit de mouwen gestoken en samen maar liefst 35.880 uren gewerkt aan een mooi Gronings landschap.

We staan niet stil

We doen veel, maar we gaan nog veel meer leuke dingen doen! We gaan met Streekbeheer aan de slag. Met Streekbeheer bieden we structurele begeleiding en ondersteuning aan groene vrijwilligers, bewonersinitiatieven en overheden. Daarnaast zorgen we samen met de andere groene organisaties van Groningen de komende jaren voor de provincie brede natuur-educatie vanuit het nieuwe project 'Alle Groninger kinderen de natuur in!'.

We willen daarnaast jongeren beter bij het landschap betrekken. Met het oog op het Nationaal Programma Groningen (NPG) en Tennet komen in de nabije toekomst meer middelen beschikbaar voor het ondersteunen en realiseren van dorpsinitiatieven. Dit biedt veel mogelijkheden om in de dorpen en in het landschap aan de slag te gaan.

Kortom, leuke dingen waarover wij nog vaak zullen berichten!

Meer weten over bewonersparticipatie en vrijwilligerswerk? Neem dan contact op met Elmar Schraa, projectleider, e.schraa@landschapsbeheergroningen.nl of bel 050 - 534 51 99.

BEWONERS

Samen aan de slag

Landschapsbeheer Groningen brengt bewoners, organisaties en middelen bij elkaar om (groene) initiatieven mogelijk te maken. We ondersteunen met voorlichtingsbijeenkomsten en aanvragen van subsidies. Onze kennis van het (cultuur)landschap delen we door het maken van beheerplannen met streekeigen beplanting en met informatie over herstel en onderhoud.

Groene verbindingen in Haren

Stichtelijk Landelijk Gebied Haren heeft verschillende partijen, waaronder bewoners, boeren, groene organisaties en de gemeente bij elkaar gebracht voor meer biodiversiteit. In het project, waar ook een bijendylle uit Groningen zoemt onder valt, worden akkerranden, bijendyllen en ecologisch beheer van hooilanden en bermen (de groene verbindingen) gerealiseerd. Landschapsbeheer Groningen heeft geholpen met de subsidieaanvraag. Daarnaast organiseren we onder meer binnen dit project praktijkmiddagen over ecologisch beheer en informatieavonden over de lokale flora en fauna.

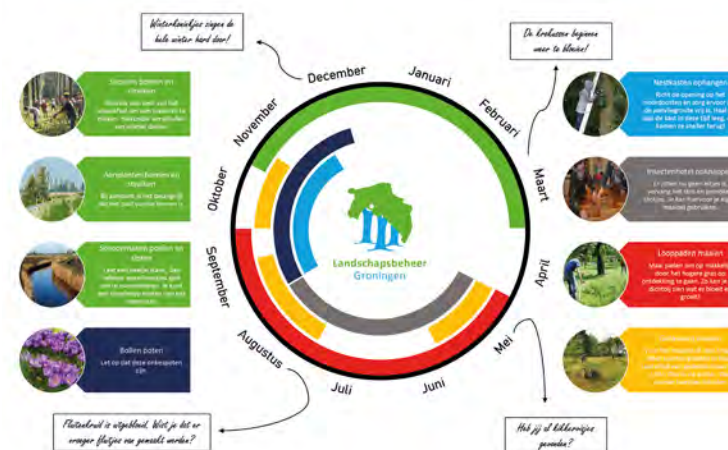

Bijenlint Uitwierde

Bewoners van Uitwierde willen hun dorp bijvriendelijk maken. De eerste actie was samen een aantal randen langs het dorp inzaaien, zowel stukken weiland als een overhoekje van de gemeente. Volgend jaar komen hier prachtige bloemen op, die goed zijn voor de biodiversiteit.

Natuurspeelplaats Huizinge

Een veilige entree, een natuurvriendelijke oever en een sfeervolle ontmoetingsplek met uitdagende speelaanleidingen. Dat waren enkele wensen voor de natuurspeelplaats in Huizinge. Landschapsbeheer Groningen heeft in nauwe samenwerking met de dorpsbewoners (van 4 tot 78 jaar oud!) een ontwerp gemaakt voor de nu nog saaie speelweide. Het plan gaat volgend jaar in uitvoering. De dorpsbewoners zijn nu al zeer actief en enthousiast aan de slag gegaan. Zo maken ze zelf van een oud klimrek een mooie kas en legden ze een moestuin aan samen met de kinderen.

Ecopark Hoogkerk

Het Ecopark in Hoogkerk heeft een actieve bewonersgroep die de handen uit de mouwen steekt voor een park dat voor mens en natuur waardevol is. De gemeente Groningen richt in het park een aantal speelplekken in met onder andere een pomp, een loopbrug en boomstammetjes. De bewoners hebben onder meer een wilgentenenhut gemaakt en een insectenhotel gerealiseerd. Landschapsbeheer Groningen maakte voor hen een beheerkalender inclusief ecologische tips, zodat zij weten wanneer welke werkzaamheden uitgevoerd kunnen worden.

Bijenidylle Bedumerbos

De werkgroep Bedum bij-vriendelijk wil in het Bedumerbos een bijendylle realiseren. Landschapsbeheer Groningen heeft hiervoor een ontwerp gemaakt. Het terrein wordt aantrekkelijk ingericht voor met name de wilde bij en heeft tevens een educatieve functie. Het Bedumerbos wordt een aantrekkelijk geheel voor planten en dieren, met name insecten en vogels, en voor publiek, zowel jong als oud. De open plek in het bos wordt bij-vriendelijk ingericht en het kronkelende zandpad en de boomstammetjes geven het terrein een speels effect. De informatietafel is het pronkstuk van het veld. De Bedumer jeugd kan hier prachtige buitenlessen krijgen en veel leren over het belang van bijen en de zogenaamde ecosysteemdiensten.

Groen Spijk

Samen met bewoners heeft Landschapsbeheer Groningen twee ontwerpen gemaakt voor het vergroenen van Spijk. De groenstrook tussen de Havenweg en Nesweg wordt divers ingericht met verwijzingen naar de voormalige haven. Ook voor het kerkeiland is een ontwerp gemaakt dat eer doet aan de historische locatie. Bovendien is in elk seizoen iets te zien op het eiland: de gekozen beplanting is in ieder jaargetijde te beleven. De gemeente Delfzijl organiseerde in september een coronaproof-inloopavond, waarop de inwoners van Spijk de plannen konden bekijken en de laatste input gaven. Het ontwerp voor de Havenweg-Nesweg wordt uitgevoerd door drie lokale hoveniers.

Ook aan de slag?

Heeft u met een aantal vrijwilligers ook groene ideeën voor uw dorp of de wijk? Wij helpen u graag deze ideeën te verwezenlijken in concrete plannen en uitvoering. Neem contact op met Landschapsbeheer Groningen, info@landschapsbeheergroningen.nl of bel 050 - 534 51 99.

Groen erfgoed Groningen

De provincie Groningen heeft heel veel groen erfgoed. Maar wat is groen erfgoed eigenlijk? Het is een verzamelnaam voor historische groenaanleggen zoals parken, woonwijken, begraafplaatsen, buitenplaatsen en landgoederen. Cultuurlandschappen met door de mens beïnvloed groen zoals (hakhout-)bossen en houtwallen vallen ook onder de noemer groen erfgoed.

Groen erfgoed is in het verleden door mensen bedacht of aangelegd. Dit erfgoed wordt bewaard of in stand gehouden ten behoeve van volgende generaties. Het zijn visuele getuigen van de steeds veranderende relatie tussen mens en natuur. Een deel van het groene erfgoed is beschermd als rijksmonument.

Ontwikkeling voor een duurzame toekomst

Groen erfgoed bestaat voor een groot deel uit levend materiaal. Bomen kunnen omvallen of ziek worden waardoor onderhoud nodig is, maar ook waterpartijen hebben onderhoud nodig. Soms zijn grotere veranderingen nodig, bijvoorbeeld omdat de locatie een

functieverandering krijgt. Een historisch onderzoek en toekomstbestendig ontwerp zijn dan noodzakelijk zodat wijzigingen in lijn met de historische aanleg plaatsvinden. Ook de natuurwaarden, de samenhang met eventuele bebouwing en het draagvlak vanuit omwonenden zijn belangrijk.

De rol van Landschapsbeheer Groningen

In veel van onze projecten speelt groen erfgoed een grote rol. Denk hierbij aan het herstellen van monumentale boerenerven, het herstellen van houtwallen of het herstel van kerkterreinen. Samen met eigenaren en omwonenden maken wij plannen voor het herstel en beheer van deze bijzondere lo-

caties. Daarnaast geeft, stimuleert en faciliteert Landschapsbeheer Groningen kennisdeling over groen erfgoed. Als de omstandigheden rondom het coronavirus het toelaten, bieden wij in het voorjaar van 2021 de cursus Groen erfgoed aan.

Cursus Groen erfgoed

In de periode 2015-2017 heeft Landschapsbeheer Groningen samen met de gemeente Groningen en studenten van Van Hall Larenstein een inventarisatie gedaan naar bijna 60 landgoederen, buitenplaatsen en andere (groene) historische terreinen in het Gorecht. Verdwenen en nog bestaande structuren van de elementen zijn in kaart gebracht.

Op basis van de resultaten wordt een uitvoeringsprogramma geschreven met als doel het herstellen, zichtbaar, beleefbaar en toekomstbestendig maken van de groene historische terreinen in het Gorecht. Het programma is volop in ontwikkeling. Een eerste aantal locaties is geselecteerd als geschikt voor deze vervolgaanpak.

Een van de onderdelen van het programma is het aanbieden van de cursus Groen erfgoed. Voor de uitvoering van het programma is het nodig dat er tijdig voldoende geschoolde vrijwilligers zijn. Met de juiste kennis en kunde borgen de vrijwilligers het onderhoud op de terreinen. De cursus wordt tevens zo ingericht dat alle deelnemers kunnen participeren in een overkoepelend provinciaal netwerk waarin kennis, mogelijk ook in de vorm van fysieke hulp, kan worden gedeeld.

Vrijwilligers ondersteunen

De cursus Groen erfgoed wordt verzorgd door Heilien Tonckens en Ruurd van Donkelaar (aangesloten bij Stichting Kennisontwikkeling Groen Erfgoed). De cursus is opgezet om vrijwilligers te ondersteunen en enthousiast te maken voor het beheer en onderhoud van historische tuinen en parken. Het planmatige werken vanuit een beheerplan krijgt hierbij veel aandacht.

Daarnaast komen praktische kennis en vaardigheden voor het uitvoeren van onderhoud aan bod. De cursus wordt locatiegericht aangeboden. De vierdaagse cursus wordt gegeven op de volgende locaties:

- Landgoed Groenestein, Groningen
- Fraeylemaborg, Slochteren
- Coendersborg, Nuis
- Veenborg Welgelegen, Sappemeer

Interesse?

Bent u geïnteresseerd in het volgen van de cursus en wilt u zich binden aan het periodieke onderhoud op van de hierboven genoemde locaties? Of heeft u vragen over de cursus? Stuur dan een e-mail naar info@landschapsbeheergroningen.nl. De cursus biedt plaats aan maximaal 15 deelnemers.

’ MET DE **JUISTE KENNIS** EN KUNDE **BORGEN** DE **VRIJWILLIGERS** HET **ONDERHOUD** OP DE **TERREINEN**

Biodiversiteit in een boomgaard: de natuur als bondgenoot!

Wat groet en bloeit er allemaal in een boomgaard? Een fruitboomgaard is vaak een plek waar je nog rustig kunt genieten van diverse soorten vogels, vlinders en andere insecten.

De ene boomgaard wordt wekelijks gemaaid en in de andere mag het allemaal groeien en bloeien. Met name in de laatste boomgaard, daar waar het allemaal wat minder netjes mag zijn, zie je dat juist zo'n boomgaard een bijzondere grote bijdrage levert aan de biodiversiteit!

Een drukte van belang

In het voorjaar is het een drukte van belang: vogels zijn aan het nestelen en zoeken in de vele fruitbomen een geschikte plek. In de holtes van bomen leven spechten -of ze maken zelf gaten-, vleermuizen en soms zelfs steen- of ransuilen. Laat gerust een dode boom staan. Het dode hout is voeding voor vele 'eters' in de natuur. De ruimtes worden door talrijke insecten zoals kevers en wilde bijen gebruikt om te schuilen.

Tegood doen aan valfruit

In het najaar komen de vogels, denk aan de kramsvogel en de koperwieken, vooral af op het vele valfruit. Ook egels doen zich daaraan tegood voordat ze de winterslaap in gaan. En als je een beetje geluk hebt, bij een wat koude winter, dan heb je kans dat reeën in je boomgaard lopen om te smikelen van het valfruit.

Rommelhoekjes

Door minder vaak te maaien, of zelfs een hoek van je boomgaard maar twee keer in het seizoen te maaien, en door 'rommelhoekjes' aan te leggen, vergroot je de diversiteit aan soorten en versterk je het ecosysteem. Door meer variatie in je boomgaard aan te brengen verminder je de kans op ziektes en aantastingen. Hierdoor krijg je een betere groei van je fruitbomen en dus een betere oogst.

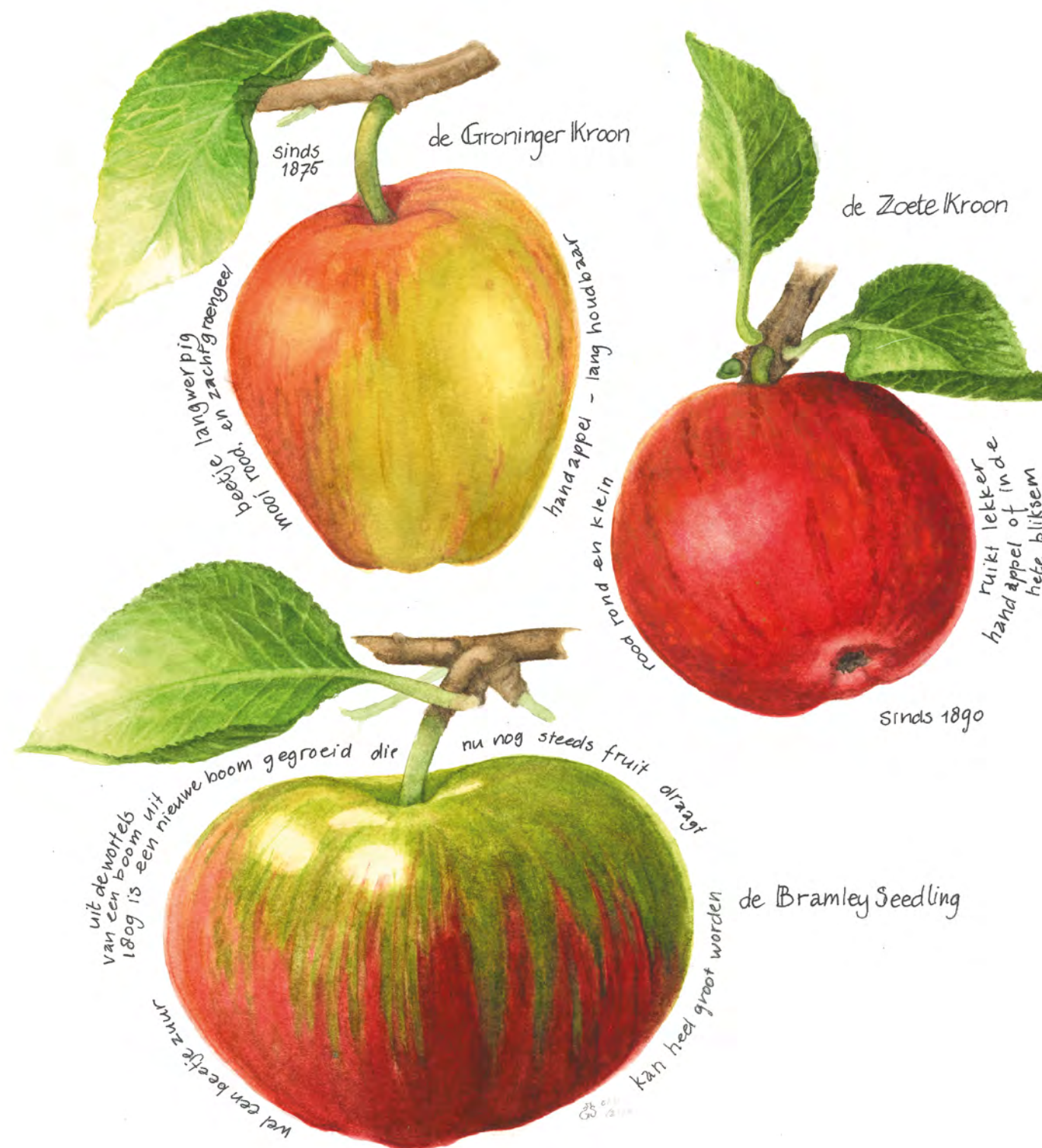
Vanzelfsprekend is het eens in de twee jaar snoeien van je fruitbomen ook belangrijk!

De Vruchtbomenwacht

Een goed onderhouden vruchtbom biedt mens en dier het hele jaar plezier. Heeft u vruchtbomen en wilt u die vakkundig laten onderhouden? Word dan lid van de Vruchtbomenwacht van Landschapsbeheer Groningen. Meer informatie over het lidmaatschap is te lezen op onze website.

•DE APPEL• (Malus domestica)

Deze drie bijzondere rassen tref je nog geregeld aan in een oude boomgaard in de provincie Groningen. De leden van de vruchtbomenwacht vinden het belangrijk om deze oude rassen in stand te houden.

Schenken en nalaten

Uit liefde voor het landschap

’ IK HOUD VAN ONS
LANDSCHAP EN
DAAROM STEUN IK
LANDSCHAPSBEHEER
GRONINGEN

Landschapsbeheer Groningen krijgt de laatste tijd steeds meer vragen van inwoners die iets willen bijdragen aan het Groningse landschap in de vorm van een schenking of een nalatenschap. Uit liefde voor het landschap willen zij ook na hun leven een steentje hieraan blijven bijdragen.

Als onafhankelijke organisatie zet Landschapsbeheer Groningen zich in voor de kwaliteit, duurzame ontwikkeling en het beheer van het cultuurlandschap van Groningen. Een aantrekkelijk landschap met een eigen karakter en identiteit, waar de bewoners zich thuis voelen. Met onze kennis, ervaring en betrokken medewerkers zorgen wij voor het behoud en herstel van het unieke Groningse landschap.

nu herstel van houtsingels of houtwallen is, een natuurspeelplaats voor kinderen of een bijenidylle in het bos waar u vele wandelingen maakt. Er zijn legio voorbeelden en mogelijkheden waar u nu of na uw overlijden een financiële bijdrage aan kunt leveren.

Investeren in behoud

Een schenking aan Landschapsbeheer Groningen betekent investeren in het mooie Groningse (cultuur)landschap. Met uw financiële bijdrage zorgen wij ervoor, dat ook na uw overlijden het unieke en karakteristieke van het Groningse landschap behouden blijft. Wij dragen zorg voor de diversiteit van het landschap. Daar maken we ons sterk voor en daar zijn we sterk in.

Eenmalige of periodieke giften aan Landschapsbeheer Groningen zijn aftrekbaar van het belastbaar inkomen. Landschapsbeheer Groningen is - als erkend goed doel - geen schenkings- of successierecht verschuldigd. Uw schenking wordt daardoor geheel besteed aan het Groningse landschap.

Ook is het mogelijk met ons te spreken over uw testament en aan welk doel u

graag uw nalatenschap wilt besteden. Is er een specifiek landschapkenmerk of gebied waar uw liefde voor Groningen naar uit gaat? Samen met uw nabestaanden kunnen wij deze bestemming na uw overlijden realiseren.

Meer weten?

Wilt u meer weten over schenken en nalaten aan het behoud van het Groningse Landschap? Neem dan contact op met Sytze Veenstra, teamleider Bedrijfsbureau van Landschapsbeheer Groningen, e-mail: s.veenstra@landschapsbeheergroningen.nl, telefoon 050 - 534 51 99.

Helpt u mee?

Heeft u er wel eens aan gedacht om te schenken aan het landschap? U kunt met een schenking of via uw nalatenschap iets blijvends achterlaten. Of het

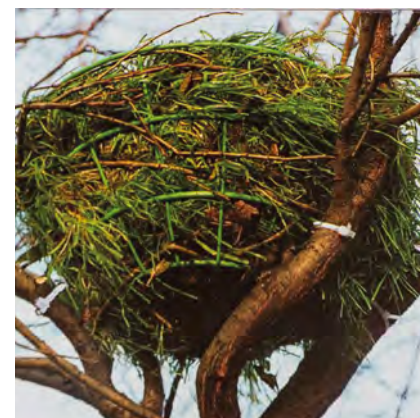
Een nest voor de ransuil

De ransuil verdwijnt in een rap tempo uit ons landschap. Sinds 1990 is de populatie gehalveerd en het aantal neemt nog altijd af. Om het tij te keren heeft Landschapsbeheer Groningen samen met de Werkgroep Ransuilen in Groningen een project opgezet om de ransuil aan een geschikt nest te helpen.

Een ransuil bouwt namelijk zelf geen nest. In de natuur maakt hij vooral gebruik van oude ekster- en kraaien-nesten. Het aantal beschikbare nesten is afgenomen door verschillende factoren, waaronder nestverstoring, een afname van het aantal eksters en concurrentie van de nijlgans.

Kunstnesten

Binnen het project plaatsen we samen met de werkgroep 80 kunstmanden in de gemeenten Westerwolde, Westerkwartier en het Oldambt. We hebben bij ons onderzoek voor drie deelgebieden gekozen, zodat we het aantal om-

gevingsfactoren die de resultaten van ons onderzoek naar de broedvoorkeuren kunnen beïnvloeden beperken. We kijken bij het plaatsen naar het type mand, het boomtype, landschapstype en de afstand van een roestboom. Een roestboom is een plek waar ransuilen vanaf de herfst tot aan het vroege voorjaar overdag, meestal in groepen, een uiltje knappen.

Inzet vrijwilligers

Naast het plaatsen van de kunstnesten breidt Landschapsbeheer samen met de werkgroep het netwerk uit van bewoners en vrijwilligers die zich willen inzetten voor de ransuil. We organiseren lezingen, veldexcursies en vrijwilligersactiviteiten om hen van kennis en kunde te voorzien. De bewoners en vrijwilligers zijn onze ogen in het veld. Zij helpen bij het klaarmaken van de nesten, het monitoren van de kunstnesten en natuurlijke nesten en tellen de bekende roesten en melden nieuwe roesten. Alle gemelde broedgevallen worden geringd. Met de verzamelde gegevens willen we meer inzicht krijgen in de broedvoorkeuren van de ransuil.

Meehelpen?

Wilt u meer weten over het project of meehelpen? Bewoners die buiten de drie deelgebieden wonen, kunnen tegen de kostprijs ook een kunstnest bestellen bij Landschapsbeheer Groningen. Neem dan contact op met Anita Pigmans, projectleider, via telefoon 050 - 534 51 99 of e-mail a.pigmans@landschapsbeheergroningen.nl.

FLORA EN FAUNA

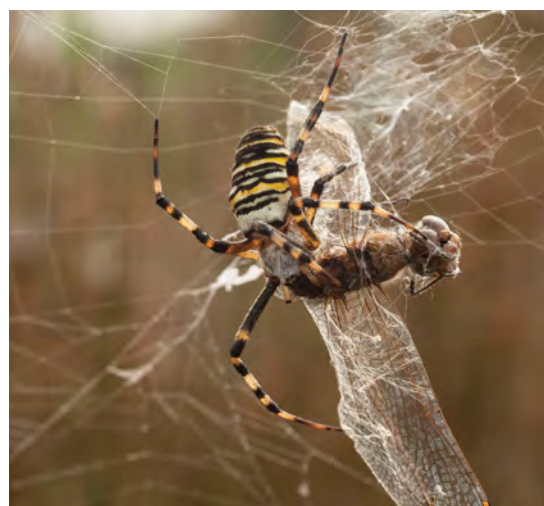
Spinnen, een langdradig verhaal

In Nederland komen naar schatting 550 soorten spinnen voor. In tegenstelling tot wat men vaak denkt is de spin geen insect. Spinnen hebben immers acht poten en niet zes, zoals insecten. Verder hebben ze meestal acht ogen, een kopborststuk en een achterlijf, twee kaken en twee tasters.

De meeste spinnen maken een web. De bekendste zijn de wielwebspinnen die min of meer ronde webben maken. Met hun spinklieren maken ze spinseldraden. Zodra de eerste draad vast zit kan een web in tien minuten klaar zijn. De spin laat zich door de wind meevoeren en kan zo grotere afstanden afleggen. Het web bestaat uit spaken waarover kleverige spiraaldraden worden gelegd. De lijmdruppeltjes zijn op mistige dagen het best te zien. Daardoor denken mensen vaak dat spinnen alleen in de nazomer aanwezig zijn. In werkelijkheid zijn ze het hele jaar aanwezig.

Wachten op de prooi

Spinnen wachten middenin het web op hun prooi of verschuilen zich achter een blad. Zodra er een trilling gevoeld wordt, ijlt de spin zich naar de vastgeplakte prooi en met één beet wordt deze verlamd. De prooi wordt na inkapseling ingespoten met verteringssappen. Nadat deze sappen hun werk gedaan hebben, wordt de prooi leeggezogen.

Bekende soorten

De wielwebspinnen tellen 2978 soorten wereldwijd. De bekendste soorten zijn wel de kruisspinnen (arianus diadematus). Daarnaast is ook de wesp- of tijgerspin (argiope bruennichi) die tot de verbeelding spreekt, de Zorro onder de spinnen omdat ze een stabilisatie draad in het web maken in de vorm van een Z. In vele tuinen begint het spinseizoen (de herfst) met de fantastische wolfspin (pisaura mirabilis). Deze soort jaagt op haar prooi. Het wijfje draagt de eiercocon in de vorm van een bal onder haar lichaam mee. Als de eieren op het punt staan uit te komen plakt ze de bal onder een blad en spint er een web overheen. Ze bewaakt deze schat fel!

Nuttig en nodig

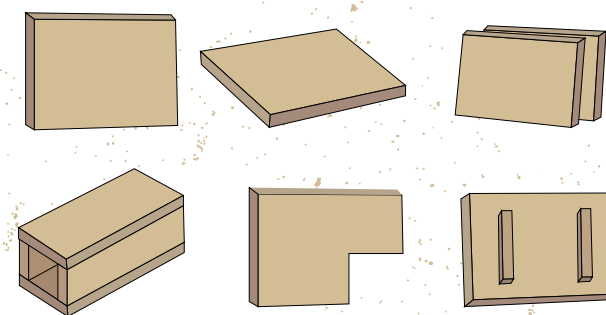
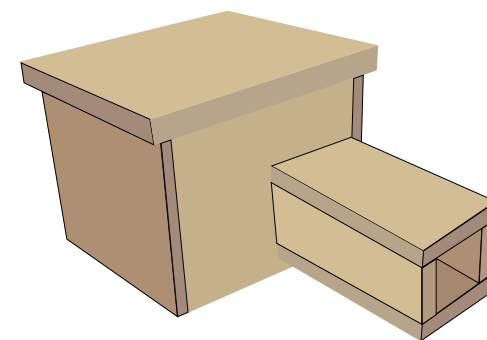
Onbekend maakt onbemind telt zeker ook voor spinnen. Veel mensen hebben een aangeleerde angst. Terwijl ze zo nuttig zijn! Spinnen vangen grote hoeveelheden insecten. Insecten die zich te goed doen aan allerlei gewassen, planten en bloemen. In het kader van de biodiversiteit zijn spinnen een belangrijke aanvulling. Ze kunnen de noodzaak tot het gebruik van chemicaliën sterk reduceren. Een goede balans tussen prooi en jager is zeer belangrijk in het ecosysteem!

AAN DE SLAG

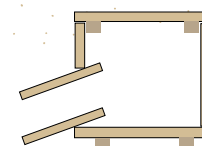
Maak een egelhuis

Egels hebben in de vrije natuur steeds minder plekken waar ze kunnen overwinteren of veilig kunnen nestelen. Ga aan de slag en maak een mooie rustige en veilige plek in de tuin voor de egels.

Hoe gaat het eruit zien?

De egel heeft graag een tunneltje voor zijn huis, om indringers buiten de deur te houden.

Waar plaats je het huisje?

Egels houden het meest van beschutte plekkjes met veel takken en bladeren. Zet het huisje met de ingang naar het beschutte stuk toe. Dat lijkt minder leuk, omdat je de egel dan niet goed naar binnen en buiten kan zien gaan, maar dat is nou precies wat de egel graag heeft! Zorg er ook voor dat de egel je tuin in kan komen, bijvoorbeeld door een klein poortje te maken in de schutting. Hij moet het huisje natuurlijk wel kunnen vinden!

Gereedschap

Zaag

Hamer

Spijkers

Houtlijm

Wat heb je nodig?

Alle materialen in dit ontwerp zijn 2 cm dik. Gebruik onbehandeld hout en géén verf of beits.

- 4 plankjes van 40x30 cm (bovenkant, onderkant, voorkant, achterkant huisje)
- 2 plankjes van 26x30 cm (zijanten huisje)
- 2 plankjes van 26x16 cm (bovenkant, onderkant tunnel)
- 2 plankjes van 26x12 cm (zijanten tunnel)
- 4 blokjes van 8x8 cm (pootjes huisje)
- 2 latjes van 38 cm (binnenkant deksel)

Wat moet je doen?

1. Zaag een vierkant van 16x16 cm uit een hoek van één van de plankjes van 40x30 cm. Dit wordt de voorkant van je egelhuis.
2. Maak de voorkant, zijanten en achterkant met spijkers vast aan elkaar en op de onderkant.
3. Maak de pootjes met houtlijm vast aan de onderkant en laat het goed drogen.
4. Maak een tunnel van 16x16 cm, door de zijanten, bovenkant en onderkant aan elkaar vast te maken met spijkers. Zet de tunnel in het gat aan de voorkant van het huisje.
5. Maak de twee latjes met houtlijm links en rechts aan de binnenkant van de deksel vast, overal 2 cm van de rand.
6. Vul het egelhuis met droge bladeren of krantensnippers en leg het deksel erop.
7. Je egelhuis is nu klaar!

BELEEF HET LANDSCHAP

Fietsroute Schilderachtig

In het spoor van De Ploeg

Landschapsbeheer Groningen ontwikkelt samen met bewoners wandelroutes in en rond het dorp. Deze zogenoemde ommetjes vind je in de hele provincie. Daarnaast is Landschapsbeheer Groningen de uitvoeringsorganisatie van Routebureau Groningen, het startpunt voor recreatieve wandel-, fiets- en vaarroutes. Ga op pad en geniet van het prachtige Groningse landschap.

Deze e-bikeroute (57,6 km) voert je langs plekken waar kunstenaars van Kunstkring De Ploeg graag zaten, werkten of discussieerden. Het is heerlijk fietsen door één van de oudste cultuurlandschappen van West-Europa. Dwars door de Ommelanden met hun weidsheid, wind en ruimte. Kijk door de ogen van Ploegkunstenaars naar het Groningse land. Zie de windstrepen in de lucht, ontdek de veelheid aan geeltinten in het rijpe graan en wordt verliefd op de idyllische dorpjes met hun uit baksteen opgetrokken kerken.

Kunstkring De Ploeg

In 1918 wordt door een aantal jonge kunstenaars Kunstkring De Ploeg opgericht, als reactie op het artistieke klimaat in Groningen. De naam De Ploeg is bedacht door Jan Altink, één van de initiatiefnemers. Het verwijst naar het omwoelen en het ontginnen van de braakliggende 'kunstakkers' in Groningen.

Aan de oevers

De kunstenaars van Kunstkring De Ploeg waren vaak te vinden aan de oevers van het Reitdiep en in het pittoreske dorpje Garnwerd. Daarnaast waren ze vaak te vinden op het Hogeland, rondom Winsum, niet voor niets dit jaar door de ANWB uitgeroepen tot het mooiste dorp van Nederland. Het was en is een inspiratiebron voor veel kunstenaars. Stap op je e-bike en duik in de geschiedenis van De Ploeg. Kijk voor meer informatie op www.inhetspoorvandeploeg.nl.

Start- en eindpunt: Groninger Museum, Museumeiland 1 in Groningen (fietsknooppunt 86)

Fietsknooppunten

86 - 87 - 95 - 96 - 89 - 1 - 3 - 4 - 6 - 7 - 39 - 15 - 14 - 95 - 69 - 71 - 49 - 25 - 42 - 45 - 48 - 65 - 19 - 64 - 62 - 57 - 56 - 55 - 95 - 87 - 86

